

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ВАРЕНИК ВІКТОР АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК [336.71:330.142.22](477)(043.3)

УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОУТВОРЕННЯМ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівській комерційній академії Укоопспілки.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор *Вовчак Ольга Дмитрівна*, Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ), завідувач кафедри банківської справи.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор *Васильєва Тетяна Анатоліївна*, Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, завідувач кафедри банківської справи;

кандидат економічних наук *Антонюк Оксана Іванівна*, Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут Укоопспілки, доцент кафедри фінансів.

Захист дисертації відбудеться 30 травня 2014 р. о 15:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий 30 квітня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

Т. Г. Савченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Об'єктивні процеси, що відбуваються у вітчизняному банківському бізнесі, вимагають посилення уваги як банків, так і Національного банку України до забезпечення достатнього рівня, а також вартісних та структурних характеристик капіталу, яким володіють та розпоряджаються банки. Низький рівень капіталізації банківської системи (БС) України та ефективності банківського капіталу (БК), а також високий рівень проблемної заборгованості створюють перешкоди для забезпечення платоспроможності банків та захисту від системних і локальних ризиків. Крім того, існують суттєві дисбаланси щодо концентрації БК між банками різних груп, співвідношення обсягів зростання активів та акумулювання БК, обсягів вітчизняного та іноземного капіталу в БС, структури БК тощо. Саме тому виникає об'єктивна потреба у розвитку теоретичних засад та практичних механізмів забезпечення кількісної, структурної, функціональної та строкової відповідності БК потребам підтримання надійності та фінансової стійкості банків.

Фундаментальні основи управління БК закладено у наукових працях Ю. Бріггема (Eugene F. Brigham), Л. Гапенські (L. Gapenski), М. Ерхардта (Michael C. Ehrhardt), Р. Коттера (Robert J. Cotter), Дж. Маршалла (G. Marshall), П. Роуза (P. Rose), Дж. Ф. Сінкі (J. Sinki) та ін. Значні наукові здобутки з досліджуваної проблематики мають і російські науковці, в тому числі: В. В. Кисельов, А. М. Косой, Є. А. Кошелева, О. І. Лаврушин, Р. Т. Ольхова, В. М. Усоскін, Ю. С. Масленченков, Г. С. Панова. Значний внесок у дослідження проблеми управління БК зроблено також і вітчизняними науковцями, зокрема: М. Д. Алексеєнком, О. І. Антонюк, Т. А. Васильєвою, А. П. Вожжовим, О. Д. Вовчак, І. І. Д'яконовою, О. А. Кириченком, С. В. Леоновим, А. М. Морозом, Л. О. Примосткою, С. К. Реверчуком, М. І. Савлуком, Т. Г. Савченком та іншими.

Незважаючи на значну кількість наукових розробок щодо управління БК та підвищення наукового інтересу до даної проблеми внаслідок ініційованих Базельським комітетом з банківського нагляду реформ щодо його регулювання, невирішеними остаточно залишаються ряд теоретичних та практичних питань. Зокрема, потребують подальшого дослідження питання, пов'язані з визначенням економічної сутності абстрактного та конкретного БК, його функцій; структуризацією; розробкою комплексних механізмів управління капіталотворенням в банківській системі (УКБС), інструментарію оцінювання факторного впливу на обсяги БК та прогнозування тенденцій його зміни на перспективу. Все це обумовлює вибір теми дисертаційного дослідження, мети та завдань, а також підтверджує його актуальність та практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, враховані при підготовці звітів за науково-дослідними темами, над якими працює колектив Львівської комерційної академії. Зокрема, до звіту за темою "Організаційно-економічний механізм

функціонування банків України в сучасних умовах” (номер державної реєстрації 0112U001401) увійшли пропозиції дисертанта щодо особливостей формування БК та шляхів підвищення капіталізації банків; за темою “Ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності банків України” (номер держреєстрації 0112U001402) – пропозиції щодо реалізації стратегії УКБС України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток науково-методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо управління капіталоутворенням в банківській системі України.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- узагальнити методичні підходи до трактування сутності процесу капіталоутворення з точки зору абстрактного та конкретного капіталу;
- визначити сутність БК у вузькому (мікроекономічному) та в широкому (макроекономічному) значенні;
- визначити економічний зміст капіталоутворення в БС, управління ним, та обґрунтувати напрямки застосування системного підходу до УКБС;
- уточнити функції БК залежно від трактування його сутності та етапів життєвого циклу банку;
- запропонувати методичний підхід до структуризації БК на основі поєднання наступних ознак: джерела капіталоутворення та можливість управління ними, виходячи з рівня їх волатильності;
- оцінити рівень капіталізації БС України, визначити основні тенденції та виявити проблеми УКБС України, обґрунтувати шляхи їх вирішення;
- здійснити поелементне та інтегральне оцінювання факторного впливу на обсяги власного капіталу банків України;
- побудувати моделі зміни основних факторів капіталоутворення в БС України у часі за 2007–2012 рр. та спрогнозувати тенденції на 2014–2016 рр.

Об’єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі акумулювання банками ресурсів, їх трансформації в БК, його структурування та перерозподілу в межах БС.

Предметом дослідження є науково-методичне забезпечення управління капіталоутворенням на рівні як окремих банків, так і БС України в цілому.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів, банківської справи, фінансового менеджменту в банках, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань управління БК.

Відповідно до поставлених завдань автором використано наступні методи наукового дослідження: наукова абстракція, аналіз, синтез, логічне узагальнення (при дослідженні економічної сутності капіталу, БК та капіталоутворення в БС); індукція і дедукція, діалектичний та логіко-історичний (при визначенні функцій БК та його структуризації); порівняльний та системно-структурний аналіз (при обґрунтуванні системи УКБС); факторний, кореляційний, регресійний аналіз (при поелементному та інтегральному оцінюванні та побудові моделей трендів основних факторів капіталоутворення в БС України); метод експертних оцінок, індексний метод і метод групувань (при оцінюванні

рівня капіталізації БС України, визначенні основних тенденцій та проблем УКБС України).

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є: закони України, укази Президента України, розпорядження та звітно-аналітична інформація Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; аналітичні огляди Державної служби статистики України та Незалежної асоціації банків України; зібрані, опрацьовані й узагальнені автором первинні матеріали оприлюдненої офіційної звітності банків, аналітичні огляди Базельського комітету з банківського нагляду, Світового банку та інших міжнародних фінансово-кредитних інституцій; результати наукових досліджень з питань управління БК.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у поглибленні існуючих та обґрунтуванні нових науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо управління капіталоутворенням у банківській системі України.

Найбільш вагомими науковими результатами дослідження є такі:

вперше:

- введено в термінологічний обіг поняття “управління капіталоутворенням в банківській системі”, яке запропоновано розуміти як багаторівневий, узгоджений за цілями, ресурсами (трудовими, матеріальними, інформаційними та фінансовими), часом та організаційними механізмами процес реалізації банками та центральним банком управлінських дій з приводу акумулювання банками ресурсів з різних джерел (клієнтів, власників, інших банків, центрального банку, міжнародних фінансово-кредитних організацій), трансформації цих ресурсів в БК, його структурування (за терміном, формою, призначенням) та перерозподілу в межах БС;

удосконалено:

- науково-методичний підхід до обґрунтування основних детермінант забезпечення процесу капіталоутворення в БС України, що, на відміну від існуючих підходів, здійснено на основі лінійної мультирегресійної моделі, яка формалізує вплив найбільш керованих та найменш волатильних факторів (активів та прибутку банків, строкових зобов'язань фізичних та юридичних осіб, частки власного капіталу в пасивах банків) на обсяг власного капіталу банків України по БС в цілому та окремо по групам банків;
- інструментарій прогнозування розвитку капіталоутворення в БС, що, на відміну від існуючих підходів, здійснено шляхом виявлення та формалізації загальноринкових та міжгрупових тенденцій ретроспективних змін в обсягах власного капіталу банків України, їх активів, прибутку, строкових зобов'язань юридичних та фізичних осіб, частки власного капіталу у пасивах методом аналітичного вирівнювання за рівняннями тренду трьох типів: лінійного, степеневого та параболічного. Це дозволило побудувати достовірні прогнози зміни цих показників на середньострокову перспективу по БС в цілому та окремо по групам банків як методичне підґрунтя для УКБС;
- групування наукових підходів до трактування сутності БК, що, на відміну від існуючих, здійснено за рівнем абстрагування при визначенні його суб'єктів, об'єктів, призначення та бази оцінювання. Це дозволило

розмежувати підходи, що розглядають БК: 1) конкретно – у вузькому, мікроекономічному значенні (суб’єкт – акціонери банку; об’єкт – окремий банк; база оцінювання – різниця між активами та зобов’язаннями банку; призначення – забезпечення фінансової основи діяльності банку, його рентабельної роботи як комерційного підприємства); 2) абстрактно – в широкому, макроекономічному значенні (суб’єкти – всі стейкхолдери банку; об’єкти – банк та банківська система; база оцінювання – грошовий вимір банківських ресурсів (матеріальної бази банків, власних, залучених та запозичених ресурсів, нематеріальних та фінансових активів); призначення – ресурсне забезпечення стабільності функціонування, покриття збитків від матеріалізації ризиків);

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування функціонального призначення БК, що, на відміну від існуючих підходів, здійснено залежно від трактування його сутності та етапів життєвого циклу банку. Це дозволило визначити зміст організаційної, оперативної, інноваційної, регулюючої, захисної функцій БК – при розгляді БК у вузькому, підприємницькому значенні, а також перерозподільчої та буферної – при його дослідженні у широкому, суспільному значенні;
- науково-методичні засади структуризації БК, що, на відміну від існуючих підходів, здійснено на основі поєднання наступних ознак: джерела капіталоутворення та можливості управління ними, виходячи з рівня їх волатильності, що дало можливість виокремити керовані та некеровані джерела формування власного, залученого та позиченого БК.

Практичне застосування одержаних результатів полягає у тому, що обґрунтовані в роботі теоретичні положення зведені до рівня методичних рекомендацій. Розробки автора можуть бути використані Національним банком України при розробці рекомендацій щодо удосконалення нормативної бази з регулювання БК, а також банками України при плануванні діяльності з формування власної ресурсної бази.

Висновки та рекомендації дисертанта щодо структуризації власного капіталу банку використані у практичній діяльності Львівської Регіональної дирекції ПАТ “АПЕКС-БАНК” (довідка від 25.04.2013 № 49-40/6); щодо розробки та реалізації стратегії управління капіталоутворенням – в діяльності ЗМРУ ПАТ “Універсал Банк” (довідка від 21.05.2013 № 632).

Одержані дисертантом наукові результати використовуються у навчальному процесі Львівської комерційної академії при викладанні дисциплін “Банківська система”, “Фінансовий менеджмент у банку”, “Кредит і банківська справа”, “Банківські операції” (довідка від 26.06.2013 № 410/01-1.08)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є завершеною науковою роботою. Наукові положення, висновки, рекомендації і розробки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно і відображені в опублікованих працях. Результати, опубліковані дисертантом у співавторстві, використані у дисертаційній роботі лише в межах його особистого внеску.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися, обговорювалися і отримали схвальну оцінку на міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: “Розвиток наукових досліджень 2007” (Полтава, 2007 р.), “Фінансові ринки та інститути ” (Харків, 2007 р.), “Розвиток наукових досліджень 2008” (Полтава, 2008 р.), “Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні, та правові проблеми” (Тернопіль, 2010 р.), “Національні фінансові системи в умовах глобалізації” (Львів, 2012 р.), “Інтеграційні фінансово-економічні напрями розвитку України” (Львів, 2013 р.). Розробки автора були представлені та схвально оцінені також і на всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: “Сучасний стан та перспективи розвитку банківської справи в Україні” (Львів, 2007–2009 рр.), “Актуальні проблеми сучасної науки” (Київ, 2010 р.), “Проблеми забезпечення стабільного розвитку національних банківських систем: теорія, практика та світовий досвід” (Львів, 2012 р.). Крім того, дисертант брав участь і у наукових конференціях регіонального рівня, в тому числі: “Проблеми післякризової економічної політики України” (Львів, 2011 р.) та “Кооперативна модель економічного розвитку в умовах глобалізації” (Львів, 2012 р.).

Публікації. Основні наукові положення, рекомендації та висновки дисертанта опубліковано у 21 науковій праці загальним обсягом 4,83 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,82 друк. арк., у тому числі: 8 статей в журналах і збірниках наукових праць, що є фаховими з економіки, 1 стаття у нефарховому виданні, що включено до міжнародних наукометричних баз, 12 публікацій у збірниках тез доповідей конференцій.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 213 сторінок, в тому числі: основного тексту 197 сторінок, 28 таблиць, 57 рисунків, 16 додатків, список використаних джерел з 220 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “**Теоретичні основи капіталоутворення в банківській системі**” обґрунтовано сутність капіталоутворення в БС, визначено сутність БК у вузькому (підприємницькому) та в широкому (суспільному) значенні, уточнено функції БК, удосконалено засади його структуризації.

Узагальнення еволюції наукової думки щодо визначення сутності капіталу дозволило автору обґрунтувати, що він розуміється переважно як майно, багатство, вартість, ресурси, запаси, гроші тощо. Таким чином, можна стверджувати про відсутність узгодженої точки зору, наявність протиріч у визначеннях.

З метою комплексного та системного дослідження сутності капіталу автором всі визначення впорядковано в межах двох груп. До першої групи віднесено ті підходи, в рамках яких він трактується як форма відображення конкретних капітальних благ в усвідомленні людини (капітал проявляється в матеріальному вигляді, тобто його можна відчувати фізично – накопичені запаси, засоби виробництва, продукти минулої праці, гроші, матеріальні ресурси, товар тощо). До другої групи віднесено ті підходи, що визначають капітал абстрактно

(як вартість, виробничу силу, нематеріальну цінність тощо). Автор підкреслює, що ці групи визначень не суперечать, а доповнюють одна одну, оскільки головною ознакою капіталу в обох випадках є його перебування у постійному русі та здатність створювати в цьому русі додану вартість або дохід.

При обґрунтуванні сутності БК автор дотримувався цієї ж логіки дослідження (відокремлення підходів, що передбачають конкретне та абстрактне його розуміння). З цих позицій автор розмежовує підходи, що розглядають БК:

- у вузькому (мікроекономічному, конкретному) значенні – як розрахункову величину (різницю між активами та зобов'язаннями банків), яка відображається у фінансовій звітності банків відповідно до нормативних вимог та складає фінансову основу їх діяльності;
- в широкому (суспільному, абстрактному) значенні – як грошовий вираз банківських ресурсів (матеріальної бази банків, власних, залучених та запозичених ресурсів, нематеріальних та фінансових активів), які в процесі розподілу та перерозподілу забезпечують стабільне функціонування як окремих банків, так і БС в цілому.

Трактування сутності БК за рівнем абстрагування при визначенні його суб'єктів, об'єктів, призначення та бази оцінювання обумовлює необхідність відповідного уточнення функцій БК. Так, зокрема, якщо БК розглядати у широкому значенні, то його головною функцією слід вважати буферну (БК формує захисний буфер, який має забезпечити стабільне функціонування банків та БС під впливом ендогенних та екзогенних шоків). Перерозподільчу функцію БК в даному контексті автор розглядає з позиції ролі та місця БК у системі перерозподілу ресурсів як в межах БС, так і з точки зору структури БК. Розглядаючи БК у вузькому значенні, автор виділяє вже більш широкий спектр його функцій: 1) організаційну (є основною на етапі створення та реєстрації банку); 2) оперативну (основна функція БК, забезпечення адекватної бази зростання активів, формування резервів для покриття непередбачених збитків за рахунок успішної діяльності банку); 3) інноваційну (ресурсне забезпечення технічного і технологічного оновлення банку, набуття конкурентних переваг на ринку); 4) регулюючу (обмеження ризиків при здійсненні банківських операцій, обмеження активних та пасивних операцій шляхом обов'язкового дотримання економічних нормативів, вимоги до мінімального розміру БК при отриманні ліцензій, реєстрації банку тощо); 5) захисну (збереження платоспроможності банку, захист інтересів кредиторів, акціонерів та вкладників банку від потенційних збитків).

Обґрунтовано, що функції БК є різними залежно не тільки від підходу до трактування його сутності, але й від етапів життєвого циклу банку (табл. 1).

Таке розуміння функцій БК створює підґрунтя для уточнення концептуальних засад та прикладного інструментарію капіталоутворення в БС. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі поняття “капіталоутворення” використовується для визначення процесу накопичення капіталу на підприємствах реального сектора економіки, тоді як цей процес в БС має свою специфіку, яка обумовлена функцією банків як фінансових посередників, а також значними

відмінностями в механізмах формування власного, залученого та запозиченого капіталу. Тому автор пропонує ввести в термінологічний обіг поняття “капіталоутворення в банківській системі” та розуміти його як процес акумулювання банками ресурсів з різних джерел (від клієнтів, власників, інших банків, центрального банку, міжнародних фінансово-кредитних організацій), трансформації цих ресурсів в БК, його структурування (за терміном, формою, призначенням) та перерозподілу його в межах БС. Таким чином, процес капіталоутворення в БС охоплює весь спектр операцій, що супроводжують процес формування БК та його трансформацію в межах БС для подальшого спрямування в парабанківський або реальний сектор економіки, продуктивного використання, повернення клієнтам або власникам.

Таблиця 1 – Функції БК залежно від трактування його сутності та етапу життєвого циклу банку

Етапи життєвого циклу банку	Характеристика діяльності банку на відповідному етапі його життєвого циклу	Функції БК	
		у вузькому значенні	у широкому значенні
Зародження	Формування БК, створення та реєстрація банку, ліцензування банківської діяльності	- регулююча - організаційна	перерозподільча
	Набір персоналу, придбання/оренда землі, будівництво/оренда приміщення, встановлення обладнання, створення фінансового резерву для покриття непередбачених збитків	- оперативна; - організаційна; - регулююча	- буферна; - перерозподільча
Розвиток	Операційна діяльність банку, формування резервів за рахунок успішної діяльності банку	- оперативна; - регулююча	- буферна; - перерозподільча
Зростання	Розробка і впровадження нових банківських послуг, забезпечення технічного і технологічного зростання бізнесу, закупівля нових програм та сучасного обладнання	- оперативна; - регулююча; - інноваційна	- буферна; - перерозподільча
	Збільшення капіталу, отримання нових ліцензій та дозволів, відкриття філій, відділень та представництв, набір нових працівників	- оперативна; - організаційна; - регулююча	- буферна; - перерозподільча
Спад	Виникнення проблем у діяльності банку, поява збитків, виникнення загрози неплатежів за операціями клієнтів, недотримання банком економічних нормативів	- захисна; - оперативна; - регулююча	- буферна; - перерозподільча
	Призначення тимчасової адміністрації, фінансова санація банку, реорганізація та реструктуризація, відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку	захисна	буферна

У процесі капіталоутворення в БС особливої актуальності набуває формування та підтримання оптимальної структури БК. У роботі проаналізовано підходи до структуризації БК за: джерелами капіталоутворення, способом перенесення вартості, формою власності, характером використання, джерелами залучення, відповідністю нормативним вимогам, формою існування, метою використання. Структуризація БК лише за цими критеріями залишає поза увагою таку важливу характеристику джерел капіталоутворення, як їх волатильність, оскільки стабільність банку визначають переважно ті джерела капіталоутворення, частота

коливань яких є незначною. Автор стверджує, що основні управлінські зусилля при УКБС мають бути спрямовані на ті джерела капіталоутворення, які піддаються управлінню. В той же час концентрація зусиль на некерованих, високоволатильних та нестабільних джерелах призведе до нераціонального використання коштів, які банк спрямовує на формування та перерозподіл своєї ресурсної бази. Виходячи з цього, автор пропонує структурувати БК на основі поєднання наступних ознак: джерела капіталоутворення та можливість управління ними (рис. 1).

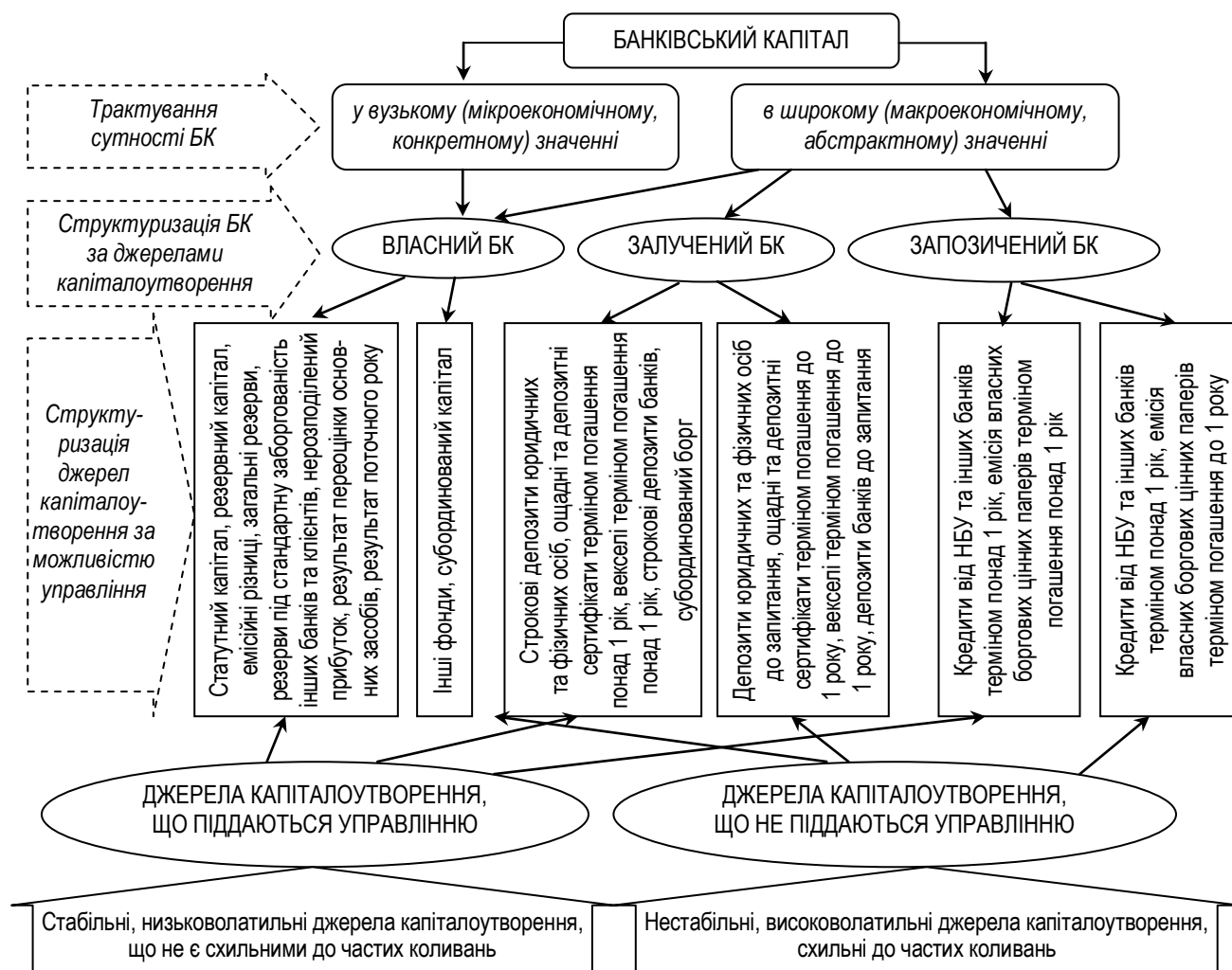

Рисунок 1 – Структуризація БК залежно від джерел капіталоутворення та можливості управління ними

Так, наприклад, статутний капітал є основною, обов'язковою умовою існування банку, забезпечує стабільність його діяльності і не зменшується в процесі функціонування банку. В той же час субординований капітал формується в міру необхідності з метою витрачання на поточну діяльність банку і зменшується щороку в середньому на 20 %.

Автор стверджує, що поняття “власні ресурси” і “власний капітал” не є тотожними. Власні ресурси – це більш загальне поняття, яке включає в себе всі ресурси, що належать банку, сформовані в процесі його діяльності та/або

потенційно можуть бути залучені ним (статутний, резервний капітал та інші фонди, всі резерви, нерозподілений прибуток і прибуток минулого року). Власний капітал – це більш вузьке поняття, яке включає в себе лише ті елементи власних ресурсів, які характеризуються стабільністю і продуктивністю, забезпечують стійкість та ефективність роботи банку. В процесі діяльності банку власний капітал не витрачається, а тільки збільшується, оскільки в протилежному випадку порушується основний принцип його існування – самозростання, і він стає елементом споживання. Структура власних ресурсів в різних банках може відрізнятися, що пов'язано з особливостями та строками їх діяльності, відмінностями в розмірі їх статутного капіталу, характером використання банком отриманих прибутків, їх спеціалізацією.

У другому розділі “**Аналіз джерел капіталоутворення в банківській системі України**” досліджено проблеми та перспективи УКБС України, здійснено поелементне та інтегральне оцінювання факторного впливу на обсяги власного капіталу банків України.

В роботі здійснено узагальнення аналітичної та статистичної інформації щодо тенденцій капіталоутворення у вітчизняній БС за 2007–2012 рр.

За результатами цього дослідження зроблено наступні висновки щодо формування та використання власного капіталу банків:

1. Існують структурні диспропорції щодо концентрації БК. Так, зокрема, станом на початок 2013 р. 63,5 % пасивів, 65,8 % зобов'язань та 61,7 % власного капіталу всієї БС сконцентровано у незначній кількості банків (це 17 банків I групи, що складає 9,6 % від їх загальної кількості). Натомість 65,3 % всіх банків в Україні є дрібними, в яких зосереджено лише 10,2 % пасивів, 11,1 % зобов'язань та 13,6 % власного капіталу всієї БС.

2. Як депозити, так і кредити, малих банків є значно менш захищеними власним капіталом, ніж у великих банків. Станом на 01.01.2013 співвідношення власного капіталу банків до обсягу залучених депозитів складало для банків I групи – 3,6; II групи – 3,2; III групи – 5,4; IV групи – 2,8. Аналогічна тенденція існує і відносно захищеності кредитів власним капіталом банків (станом на 01.01.2013 для банків I групи – 4,3; II групи – 4,2; III групи – 7,3; IV групи – 2,8).

3. На сьогодні значна кількість малих банків (23,3 % від всіх банків України) гостро потребують нарощення статутного капіталу відповідно до вимог НБУ (у 2011 р. вимоги до його обсягу підвищилися з 75 млн грн. до 120 млн грн.).

4. Дослідження тенденцій зміни прибутку банків як джерела формування їх власного капіталу спростовує усталене уявлення про пряму залежність обсягу прибутку банку від величини його капіталу. Так, зокрема, в післякризовий період найбільш збитковими виявилися банки I та II груп (в 2010 р. – 93 % від загального розміру збитків, в 2011 р. – 90,5 %), тоді як найменш збитковими в 2010 р. – банки IV групи (0,7 % від загального розміру збитків), а в 2011 р. – банки III групи (1,1 % відповідно). За результатами 2012 р., збитковими були лише банки II групи, а найбільш прибутковими – банки I групи. Банки III та IV груп завершили рік з прибутком (326 млн грн. по кожній групі), але його обсяг був в 16,8 разу меншим, ніж для банків I групи.

Щодо трансформаційних змін у структурі залученого капіталу банків, то в роботі виділено такі основні тенденції: 1) розширення ресурсної бази банків внаслідок зростання довіри до них з боку вкладників; 2) “подовження” ресурсної бази банків (головним чином за рахунок депозитів фізичних осіб, залучених на строк від 1 до 2 років); 3) активізація діяльності банків щодо залучення додаткових ресурсів шляхом випуску власних цінних паперів (серед боргових зобов’язань провідне місце займають векселі); 4) зростання частки вкладів населення в структурі джерел формування залученого капіталу банків (станом на 01.01.2013 вона складала 38,6 % залученого капіталу БС); 5) зменшення частки коштів, залучених від НБУ та банків, в структурі залученого БК; 6) зберігається тенденція переважання короткострокових пасивів та дефіцит довгострокових ресурсів, що стримує можливості банківського сектора щодо кредитування реального сектора економіки.

В контексті побудови системи УКБС важливу роль відіграє визначення найбільш релевантних факторів, які визначають динамічні трансформації щодо обсягу БК. З метою проведення такого дослідження автором узагальнено інформацію щодо діяльності банків України (в цілому по БС та окремо по групам банків) за 2007–2012 рр. Враховуючи неможливість формування адекватної та інформативної статистичної вибірки даних щодо кількісних оцінок матеріальної бази, власних, залучених та запозичених ресурсів, нематеріальних та фінансових активів всіх банків, що функціонували на території України протягом визначеного часового проміжку, результативною ознакою автором обрано обсяг власного капіталу банків, що відповідає трактуванню БК у вузькому (мікроекономічному, конкретному) значенні. Зі значної кількості факторів, які прямо чи опосередковано визначають обсяг власного капіталу банків, на попередніх етапах дослідження відібрані лише ті, які відповідно до авторської структуризації джерел капіталоутворення можна вважати найбільш керованими та найменш волатильними протягом досліджуваного періоду. Таким чином, до складу факторів, за якими в роботі здійснено результуюче оцінювання впливу на обсяг власного капіталу банків України, включено активи та прибуток банків, строкові зобов’язання фізичних та юридичних осіб, частку власного капіталу в пасивах банків (рис. 2).

Як свідчить рис. 2, найбільший вплив на обсяги власного капіталу банків (як по БС України в цілому, так і по банкам I групи) мають активи, частка власного капіталу у пасивах і строкові зобов’язання фізичних осіб, тоді як прибуток і строкові зобов’язання юридичних осіб взагалі не можна віднести до релевантних факторів формування власних джерел капіталоутворення. При дослідженні банків II та IV груп такий фактор, як строкові зобов’язання фізичних осіб, втрачає свою релевантність.

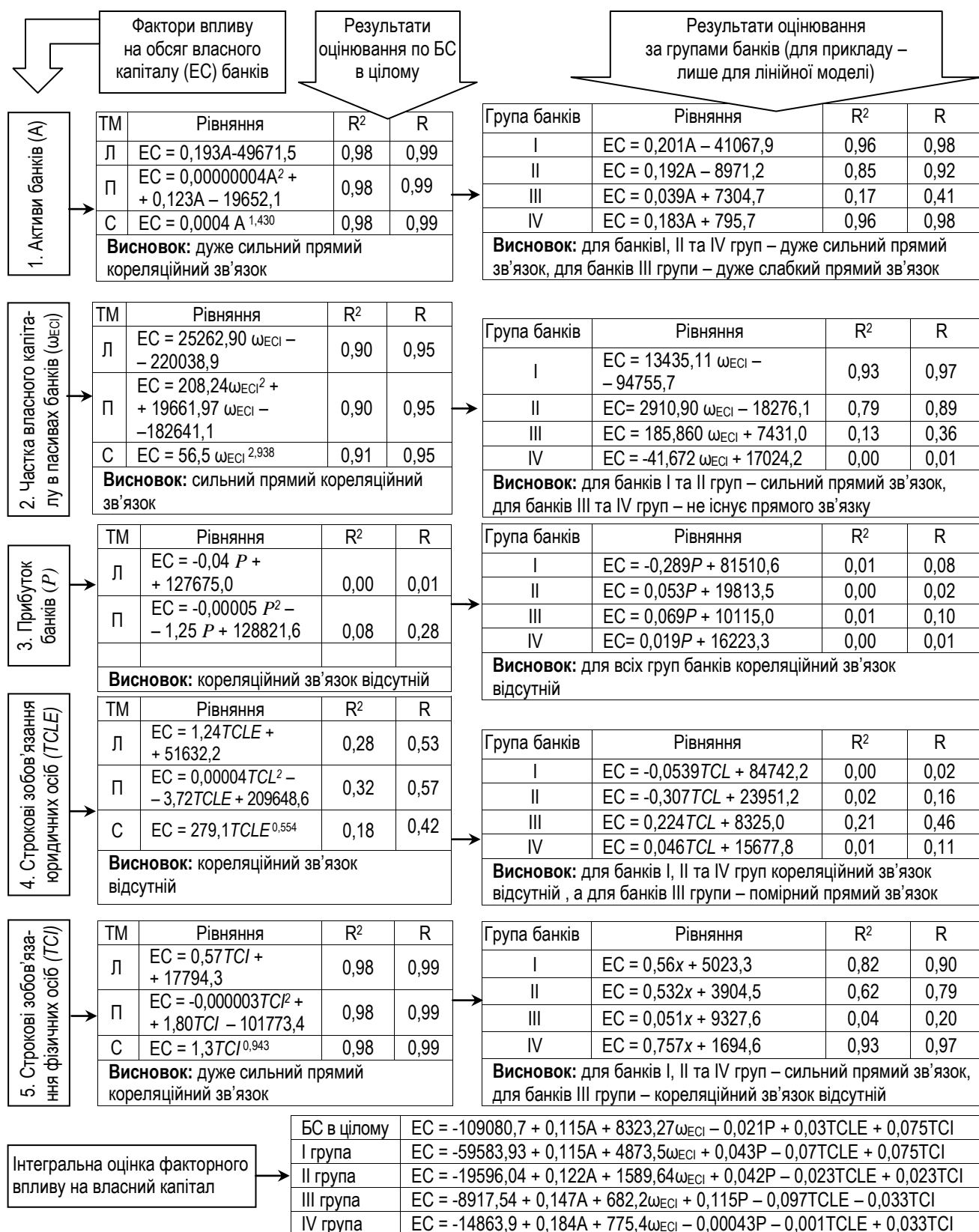

Рисунок 2 – Результати поелементного та інтегрального оцінювання факторного впливу на обсяги власного капіталу в БС України за 2007–2012 рр.

Примітка: R² – коефіцієнт детермінації, R – коефіцієнт кореляції; тип моделі (ТМ): Л – лінійна, П – параболічна, С – степенева

Щодо банків III групи, то коливання власного капіталу не залежить від зміни активів, частки власного капіталу у пасивах, прибутку, строкових зобов'язань фізичних та юридичних осіб.

У третьому розділі **“Розвиток методичних засад та практичного інструментарію управління капіталоутворенням в банківській системі України”** обґрунтовано сутність УКБС, концептуальні засади застосування системного підходу до УКБС, удосконалено інструментарій прогнозування розвитку процесів капіталоутворення в БС.

Обґрунтований автором підхід до трактування сутності поняття “капіталоутворення в банківській системі” вимагає відповідного узгодження заходів управлінського впливу на макро- та макрорівнях, застосування ефективних методів та технологій управління банківською діяльністю. Іншими словами, мова йде не тільки про дослідження процесів капіталоутворення в БС, а й про необхідність управління цими процесами з метою збереження та нарощування БК.

Виходячи з цього, УКБС автор пропонує розуміти як багаторівневий, узгоджений за цілями, ресурсами (трудовими, матеріальними, інформаційними та фінансовими), часом та організаційними механізмами процес реалізації банками та центральним банком управлінських дій з приводу акумулювання банками ресурсів з різних джерел (від клієнтів, власників, інших банків, центрального банку, міжнародних фінансово-кредитних організацій), трансформації цих ресурсів в БК, його структурування (за терміном, формою, призначенням) та перерозподілу в межах БС.

Як видно, процес управління капіталоутворенням розглядається в роботі не окремо для банків та БС, а як впорядкований, узгоджений, ієрархічно структурований комплекс взаємопов'язаних та взаємообумовлених заходів. Так, зокрема, при управлінні капіталоутворенням на рівні БС особливої актуальності набуває комплекс питань, пов'язаних з формуванням нормативних вимог до банків щодо адекватності/достатності їх капіталу, резервування, мінімального розміру статутного та регулятивного капіталу. На рівні окремих банків в процесі управління капіталоутворенням мають вирішуватися питання формування оптимальної структури джерел БК, їх врівноваження за термінами та ціною залучення.

Принциповим в даному випадку є застосування системного підходу до УКБС. Автор стверджує, що комплекс заходів щодо УКБС буде ефективним лише тоді, коли матиме цільовий, структурований, системний характер, буде приводити у відповідність ресурсні можливості та стратегічні цілі розвитку банків та БС. Виходячи з цього, в роботі наголошується на необхідності формування системи УКБС та вирішення ряду загальнотеоретичних питань забезпечення узгодженості підсистем її функціонально-цільового, організаційного, нормативно-правового та методично-інформаційного забезпечення. В роботі визначено сутність, призначення та механізм функціонування кожної з цих підсистем.

Однією з передумов ефективного УКБС автор вважає формування достовірних прогнозів зміни найбільш важливих факторів впливу на обсяги та структуру БК в майбутньому. Чітке розуміння перспективних тенденцій розвитку капіталоутворюючих складових діяльності банків дасть можливість НБУ вчасно застосувати превентивні регулюючі заходи при появі екзогенних та ендогенних загроз порушення фінансової стійкості БС, а керівництву банків – підвищити швидкість адаптивної реакції на зміну загальноринкових та міжгрупових тенденцій та відповідні дії регулятора. При вирішенні цієї задачі особливої актуальності набуває встановлення типу моделі тренду, яка б найбільш точно відображала існуючу тенденцію розвитку та за допомогою якої можна було б робити найдостовірніші прогнози.

Об'єктом дослідження стали такі показники діяльності банків, як: власний капітал, активи, прибуток, строкові зобов'язання юридичних та фізичних осіб, частка власного капіталу у пасивах. Виявлення основної тенденції розвитку проводилось методом аналітичного вирівнювання за рівняннями тренду трьох типів: лінійного, степеневого та параболічного. Виявлення тенденції динамічної зміни досліджуваного показника в абсолютному вимірі здійснювалося за допомогою лінійної моделі, а у відносному вимірі – за допомогою степеневої моделі. Параболічна модель тренду будувалася в роботі додатково у випадках нерівномірної зміни досліджуваного показника. Як базу дослідження використано квартальні дані діяльності банків України (в цілому по БС та окремо по групам банків) за 2008–2012 рр., а прогнозування здійснювалося на 2014–2016 рр. Результати цього дослідження демонструє табл. 2.

Побудовані автором середньострокові прогнози тенденцій зміни основних факторів капіталоутворення в БС України формують інформаційне підґрунтя для вирішення банками ряду проблемних питань, пов'язаних з пошуком ними альтернативних варіантів поповнення капіталу банків, капіталізації прибутку, концентрації капіталу тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-прикладної задачі, яка полягає в розвитку науково-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо управління капіталоутворенням в банківській системі України.

За результатами дослідження сформульовано наступні висновки:

1. БК слід розглядати у вузькому (мікроекономічному, конкретному) значенні – як розрахункову величину (різницю між активами та зобов'язаннями банків), яка відображається у фінансовій звітності банків відповідно до нормативних вимог та складає фінансову основу їх діяльності; та в широкому (суспільному, абстрактному) значенні – як грошовий вимір банківських ресурсів (матеріальної бази банків, власних, залучених та запозичених ресурсів, нематеріальних та фінансових активів), які в процесі розподілу та перерозподілу забезпечують стабільне функціонування як окремих банків, так і БС в цілому з позиції всіх стейкхолдерів.

Таблиця 2 – Результати прогнозування тенденцій зміни основних факторів капіталоутворення в БС України на 2014–2016 рр. на основі побудованих моделей їх трендів за 2007–2012 рр.

Фактор/ од. вим.	Об'єкт дослідження	Тип моделі*	Рівняння	Прогноз на початок року			Графічне відображення результатів прогнозування (для прикладу – лише за даними БС України в цілому)	
				2014	2015	2016		
Власний капітал банків (ЕС); млрд грн.	БС	С	$ES = 74199t^{0,461}$	182	194	204	Графічне відображення результатів прогнозування (для прикладу – лише за даними БС України в цілому) Власний капітал, млн грн — Степеневий тренд $ES = 74199t^{0,461}$ $R^2 = 0,9339$	
	Групи банків	I	Л	$ES = 11814t + 40954$	124	136		147
		II	Л	$ES = 3256t + 8829$	32	35		38
		III	П	$ES = 129t^2 - 701t + 10470$	12	13		15
		IV	Л	$ES = 2708t + 6765$	26	28		31
Активи банків (А); млрд грн.	БС	С	$A = 642321t^{0,312}$	1179	1229	1275	Активи, млн грн — Степеневий тренд $A = 642321t^{0,312}$ $R^2 = 0,8753$	
	Групи банків	I	С	$A = 428378t^{0,309}$	781	814		844
		II	С	$A = 108937t^{0,291}$	192	199		206
		III	П	$A = 3501t^2 - 17466t + 79619$	129	164		206
		IV	С	$A = 47654t^{0,475}$	120	128		135
Частка власного капіталу в пасивах (ω _{ECI}), %	БС	Л	$\omega_{ECI} = 0,683t + 11,26$	16,0	16,7	17,4	Частка власного капіталу у пасивах, % — Лінійний тренд $\omega_{ECI} = 0,6829t + 11,26$ $R^2 = 0,9174$	
	Групи банків	I	С	$\omega_{ECI} = 10,344t^{0,213}$	15,6	16,1		16,5
		II	Л	$\omega_{ECI} = 0,891t + 9,88$	16,1	17,0		17,9
		III	Л	$\omega_{ECI} = -0,946t + 17,63$	11,0	10,1		9,1
		IV	П	$\omega_{ECI} = 0,064t^2 - 0,264t + 19,3$	20,6	21,3		22,1
Прибуток банків (P), млрд грн.	БС	П	$P = 4713t^2 - 33795t + 40079$	34	71	118	Прибуток, млн грн — Параболічний тренд $P = 4713t^2 - 33795t + 40079$ $R^2 = 0,5398$	
	Групи банків	I	П	$P = 2467t^2 - 17526t + 22241$	20	40		64
		II	П	$P = 1116t^2 - 8404t + 9891$	6	14		25
		III	П	$P = 381t^2 - 2662t + 3003$	3	6		10
		IV	П	$P = 354t^2 - 2482t + 2742$	3	6		9
Строкові депозити юридичних осіб (TCLE), млрд грн.	БС	П	$TCLE = 2931t^2 - 14791t + 74040$	114	143	178	Строкові зобов'язання юридичних осіб, млн грн — Параболічний тренд $TCLE = 2931t^2 - 14791t + 74040$ $R^2 = 0,6722$	
	Групи банків	I	П	$TCLE = 1455t^2 - 9698t + 62628$	66	78		93
		II	П	$TCLE = 341t^2 - 3024t + 18919$	15	17		19
		III	П	$TCLE = 934t^2 - 5709t + 14326$	20	28		39
		IV	П	$TCLE = 341t^2 - 1536t + 9512$	15	19		23
Строкові депозити фізичних осіб (TCI), млрд грн.	БС	Л	$TCI = 30167t + 92610$	304	334	364	Строкові зобов'язання фізичних осіб, млн грн — Лінійний тренд $TCI = 30167t + 92610$ $R^2 = 0,9087$	
	Групи банків	I	Л	$TCI = 20092t + 66278$	207	227		247
		II	Л	$TCI = 5312t + 11211$	48	54		59
		III	Л	$TCI = 3379t + 2307$	26	29		33
		IV	Л	$TCI = 3425t + 6916$	31	34		38

*азначено тип моделі тренду, яка найточніше відображає існуючі тенденції зміни відповідного показника та за допомогою якої можна робити надійніші прогнози (С – степенева, П – параболічна, Л – лінійна); t – період часу

2. Тракткування сутності БК за рівнем абстрагування при визначенні його суб'єктів, об'єктів, призначення та бази оцінювання обумовлює необхідність відповідного уточнення функцій БК. Так, зокрема, якщо БК розглядати у широкому значенні, то його головними функціями слід вважати буферну та перерозподільчу. Розглядаючи БК у вузькому значенні, виділяється вже значно більш широкий спектр його функцій: організаційна, оперативна, інноваційна, регулююча та захисна.

3. Капіталоутворення в банківській системі слід розуміти як процес акумулювання банками ресурсів з різних джерел (від клієнтів, власників, інших банків, центрального банку, міжнародних фінансово-кредитних організацій), трансформації цих ресурсів в БК, його структурування (за терміном, формою, призначенням) та перерозподілу його в межах БС. Таким чином, процес капіталоутворення в БС охоплює весь спектр операцій, що супроводжують процес формування БК та його трансформацію в межах БС для подальшого спрямування в парабанківській або реальній сектор економіки, продуктивного використання, повернення клієнтам або власникам.

4. В процесі капіталоутворення в БС особливої актуальності набуває формування та підтримання оптимальної структури БК. Основні управлінські зусилля при УКБС мають бути спрямовані на ті джерела капіталоутворення, які піддаються управлінню, а концентрація зусиль на некерованих, високоволатильних та нестабільних джерелах призведе до нераціонального використання коштів, які банк спрямовує на формування та перерозподіл своєї ресурсної бази. Виходячи з цього, запропоновано структурувати БК на основі поєднання наступних ознак: джерела капіталоутворення та можливості управління ними.

5. Дослідження основних характеристик капіталоутворення в БС України в цілому та в розрізі груп банків в 2007–2012 рр. виявило основні тенденції і проблеми: структурні диспропорції щодо концентрації БК; низький рівень захищеності депозитів і кредитів малих банків власним капіталом (порівняно з великими банками); потреба у нарощенні статутного капіталу малими банками у відповідності до вимог НБУ; “подовження” ресурсної бази банків; активізація діяльності банків щодо залучення додаткових ресурсів шляхом випуску власних цінних паперів; зростання частки вкладів населення в структурі джерел формування залученого капіталу банків; зменшення частки коштів, залучених від НБУ та банків, в структурі залученого БК; переважання короткострокових пасивів та дефіцит довгострокових ресурсів.

6. Оцінювання кореляційного взаємозв'язку між рівнем власного капіталу, активами та прибутком банків, строковими зобов'язання фізичних та юридичних осіб, часткою власного капіталу в пасивах банків України загалом та в розрізі груп за 2007–2012 рр. свідчить, що найбільший вплив на обсяги власного капіталу банків (як по БС України в цілому, так і по банкам I групи) мають активи, частка власного капіталу у пасивах і строкових зобов'язань фізичних осіб, тоді як прибуток і строкові зобов'язання юридичних осіб взагалі не можна віднести до релевантних факторів формування власних джерел капіталоутворення.

При дослідженні банків II та IV груп такий фактор, як строкові зобов'язання фізичних осіб, втрачає свою релевантність. Щодо банків III групи, то коливання власного капіталу не залежать від зміни активів, частки власного капіталу у пасивах, прибутку, строкових зобов'язань фізичних та юридичних осіб.

7. Побудовані середньострокові прогнози (на 2014–2016 рр.) зміни основних факторів капіталоутворення в БС України на основі узагальнення таких показників діяльності банків, як: власний капітал, активи, частка власного капіталу у пасивах, прибуток, строкові зобов'язання юридичних та фізичних осіб (квартальні дані в цілому по БС та окремо по групам банків за 2008–2012 рр.). Прогнозування здійснювалось методом аналітичного вирівнювання за рівняннями тренду трьох типів: лінійного, степеневого та параболічного. Побудовані прогнози формують інформаційне підґрунтя для вирішення банками ряду проблемних питань, пов'язаних з пошуком ними альтернативних варіантів поповнення капіталу банків, капіталізації прибутку, концентрації БК тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Вареник В. А. Економічна суть банківського капіталу / В. А. Вареник // Вісник Львівської комерційної академії : зб. наук. пр. – (Серія економічна). – Випуск 27. – Львів : Вид-во ЛКА, 2007. – С. 111–114 (0,38 друк. арк.).
2. Вареник В. А. Основні аспекти депозитного формування капіталу банку / В. А. Вареник // Науковий вісник : зб. наук.-техн. пр. – Львів : НЛТУУ. – 2007. – Вип. 17.6. – С. 167–170 (0,36 друк. арк.).
3. Вареник В. А. Переваги та недоліки в управлінні зростанням банківського капіталу / В. А. Вареник // Вісник Львівської комерційної академії : зб. наук. пр. – (Серія економічна). – Випуск 25. – Львів : Вид-во ЛКА, 2007. – С. 504–510 (0,41 друк. арк.).
4. Вареник В. А. Теоретичні засади формування власного банківського капіталу / В. А. Вареник // Вісник Львівської комерційної академії. – (Серія економічна). – Випуск 28. – Львів : Вид-во ЛКА, 2008. – С. 103–107 (0,38 друк. арк.).
5. Вареник В. А. Проблеми оцінки достатності банківського капіталу / В. А. Вареник // Вісник Львівської комерційної академії. – (Серія економічна). – Випуск 32. – Львів : Вид-во ЛКА, 2009. – С. 177–179 (0,36 друк. арк.).
6. Вареник В. А. Розробка та реалізація стратегії управління капіталоутворенням у банківській системі України // В. А. Вареник // Вісник Львівської комерційної академії. – (Серія економічна). – Випуск 34. – Львів : Вид-во ЛКА, 2011. – С. 62–67 (0,46 друк. арк.).
7. Вареник В. А. Методологічні аспекти формування структури капіталоутворення в банківській системі України / В. А. Вареник // Сталий розвиток економіки : всеукраїнський науково-виробничий журнал. – Тернопіль : СПМ “Тайп” – 2011. – № 1[4]. – С. 306–309 (0,35 друк. арк.).
8. Вареник В. А. Необхідність управління капіталоутворенням в банківській системі України / В. А. Вареник // Соціально-економічні проблеми сучасного

періоду України. Управління фінансовими ресурсами регіону : зб. наук. пр. / НАН України. Інститут регіональних досліджень; редкол.: В. С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2011. – Вип. 3 (89). – С. 88–94 (0,42 друк. арк.).

***Статті у нефахових виданнях, що включені
до міжнародних наукометричних баз***

9. Вареник В. А. Оцінка сучасного стану капіталізації банківської системи України / В. А. Вареник // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2013. – № 2/2(10). – С. 28–30 (0,35 друк. арк.).

Публікації у збірниках тез доповідей наукових конференцій

10. Вареник В. А. Економічна суть банківського капіталу / В. А. Вареник // Сучасний стан та перспективи розвитку банківської справи в Україні : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, Львів, 17–18 травня 2007 року. – Львів, 2007. – С. 64–67 (0,14 друк. арк.).
11. Вареник В. А. Нові підходи Базелю II до оцінки ризиків / В. А. Вареник // Розвиток наукових досліджень 2007 : матеріали Третьої міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 26–28 листопада 2007 р. – Полтава : Вид-во “ІнтерГрафіка”, 2007. – Т. 9. – С. 93–94 (0,10 друк. арк.).
12. Вареник В. А. Базель II: основні відмінності від попередніх угод про капітал / В. А. Вареник // Фінансові ринки та інститути : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції 7–8 грудня 2007 р. У 2-х т. – Т. 2. – Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2007. – С. 228–230 (0,12 друк. арк.).
13. Вареник В. А. Власний капітал банку та управління ним / В. А. Вареник // Розвиток наукових досліджень 2008 : матеріали Четвертої міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 24–26 листопада 2008 р. – Полтава : Вид-во “ІнтерГрафіка”, 2008. – Т. 12. – С. 91–93 (0,11 друк. арк.).
14. Вареник В. А. Проблеми оцінки достатності банківського капіталу / В. А. Вареник // Сучасний стан та перспективи розвитку банківської справи в Україні : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, Львів, 21–22 травня 2009 року. – Львів, 2009. – С. 29–30 (0,10 друк. арк.).
15. Вареник В. А. Стратегії управління капіталоутворенням в банківській системі України / В. А. Вареник // Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні, та правові проблеми : збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Тернопіль, 15 червня 2010 року. – Тернопіль : В-во “ТНЕУ”. – С. 90–91 (0,11 друк. арк.).
16. Вареник В. А. Проблеми формування структури капіталоутворення в банківській системі України / В. А. Вареник // Актуальні проблеми сучасної науки : матеріали 7 Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 19–21 жовтня 2010 року. Частина 1. – Київ. – С. 14–15 (0,10 друк. арк.).
17. Вареник В. А. Залучений капітал як основне джерело капіталоутворення в банківській системі України / В. А. Вареник // Проблеми післякризової економічної політики України : матеріали конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів навчально-наукового комплексу “Академія”, Львів 5–6 квітня 2011 року. – С. 195–196 (0,13 друк. арк.).

18. Вареник В. А. Управління капіталоутворенням в банківській системі України / В. А. Вареник // Проблеми забезпечення стабільного розвитку національних банківських систем: теорія, практика та світовий досвід : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13–14 січня 2012 р. – Львів. – С. 188–189 (0,11 друк. арк.).
19. Вареник В. А. Механізм формування капіталу кооперативних банків / В. А. Вареник // Кооперативна модель економічного розвитку в умовах глобалізації : матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів / [ред. кол. Башнянин Г. І., Апопій В. В., Вовчак О. Д. та ін.]. – Львів : Вид-во Львівської комерційної академії, 2012. – С. 122–123 (0,10 друк. арк.).
20. Вареник В. А. Оцінка сучасного стану капіталізації банківської системи України / В. А. Вареник // Національні фінансові системи в умовах глобалізації: тенденції та перспективи розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Львів, 16–17 листопада 2012 року. – Львів. – С. 11–12 (0,11 друк. арк.).
21. Вареник В. А. Необхідність управління капіталоутворенням комерційних банків України / В. А. Вареник, Ю. О. Самура // Інтеграційні фінансово-економічні напрями розвитку України : збірник матеріалів II Науково-практичної Інтернет-конференції “Інтеграційні фінансово-економічні напрями розвитку України”. – Львів, 2013. – С. 165–167 (0,13 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано передумови застосування системного підходу до УКБС України (0,12 друк. арк.).*

АНОТАЦІЯ

Вареник В. А. Управління капіталоутворенням в банківській системі України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2014.

Дисертація присвячена розвитку існуючих та обґрунтуванню ряду нових науково-методичних та практичних положень управління капіталоутворенням в банківській системі (УКБС). В роботі узагальнено теоретичні дослідження сутності процесу капіталоутворення з точки зору абстрактного та конкретного капіталу; визначено сутність банківського капіталу у вузькому (підприємницькому) значенні та в широкому (суспільному) значенні; обґрунтовано сутність УКБС; визначено основні функції БК залежно від трактування його сутності та етапів життєвого циклу банку; запропоновано підхід до структуризації банківського капіталу на основі поєднання наступних ознак: підхід до трактування його сутності, джерела капіталоутворення та можливість управління ними, виходячи з рівня їх волатильності; визначено основні тенденції та виявлено проблеми УКБС України, обґрунтовано шляхи їх вирішення; здійснено поелементне та інтегральне оцінювання факторів впливу на обсяги

власного капіталу банків України; побудовано моделі трендів основних факторів капіталоутворення в банківській системі України за 2007–2012 рр. та спрогнозовано тенденції їх зміни на 2014–2016 рр.

Ключові слова: управління капіталоутворенням в банківській системі, банківський капітал, власний капітал, залучений капітал, запозичений капітал, капіталізація банків України, адекватність капіталу, методи управління капіталом банку, стратегії управління капіталоутворенням в банківській системі.

АННОТАЦІЯ

Вареник В. А. Управление капиталом в банковской системе Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2014.

Диссертация посвящена развитию существующих и обоснованию ряда новых научно-методических и практических положений управления капиталом в банковской системе.

Введено в терминологический оборот понятие “управление капиталом в банковской системе” как многоуровневый, согласованный по целям, ресурсам, времени и организационными механизмам процесс реализации банками и центральным банком управленческих действий по поводу аккумуляции банками ресурсов из различных источников (от клиентов, владельцев, других банков, центрального банка, международных финансово-кредитных организаций), трансформации этих ресурсов в капитал, его структурирования (по сроку, форме, назначению) и перераспределения в пределах банковской системы.

В работе обобщены теоретические исследования сущности процесса капиталомобразования с точки зрения абстрактного и конкретного капитала, а также определена сущность банковского капитала в узком (предпринимательском) значении и в широком (общественном) значении.

Предложен подход к структуризации банковского капитала на основе сочетания следующих признаков: подход к трактовке его сущности, источники капиталомобразования и возможность управления ими, исходя из уровня их волатильности. Это позволило выделить управляемые и неуправляемые источники формирования собственного, заемного и привлеченного капитала банков.

Определены основные функции капитала банков в зависимости от трактовки его сущности и этапов жизненного цикла банка. Это позволило определить содержание организационной, оборотной, инновационной, регулирующей, защитной функций капитала – при его рассмотрении в узком, предпринимательском значении, а также перераспределительной и буферной – при його исследовании в широком, общественном значении.

Обоснованы основные детерминанты обеспечения процесса капиталомобразования в банковской системе Украины на основе линейной мультирегрессийной модели, которая формализует влияние наиболее управляемых и

наименее волатильных факторов (активов и прибыли банков, срочных обязательств физических и юридических лиц, доли собственного капитала в пассивах банков) на объем собственного капитала банков Украины по системе в целом и отдельно по группам банков.

Осуществлено прогнозирование развития процессов капиталообразования в банковской системе Украины путем формализации общерыночных и межгрупповых тенденций ретроспективных изменений в объемах собственного капитала банков Украины, их активов, доли собственного капитала в пассивах, прибыли, срочных обязательств юридических и физических лиц методом аналитического выравнивания по уравнениям тренда трех типов: линейного, степенного и параболического. Это позволило построить достоверные прогнозы изменения этих показателей на среднесрочную перспективу по системе в целом и отдельно по группам банков.

Ключевые слова: управление капиталообразованием в банковской системе, банковский капитал, собственный капитал, привлеченный капитал, заемный капитал, капитализация банков Украины, адекватность капитала, методы управления капиталом банка, стратегии управления капиталообразованием в банковской системе.

SUMMARY

Varenyk V. A. Management of capital in the banking system of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Higher Educational Institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2014.

Dissertation is devoted to the development of existing and new scientific substantiation of a number of methodological and practical provisions of management of capital formation in the banking system, allowing to prove the nature of capital in the banking system, management and conceptual basis of a systematic approach to management of capital formation in the banking system. The paper summarizes theoretical study of the essence of the process of capital formation in terms of abstract and specific capital and the essence of bank capital in the narrow (business) sense and in a wide (public) meaning, an approach to structuring of bank capital based on a combination of the following characteristics: an approach to the interpretation of the essence of bank capital, sources of capital and the ability to manage them based on their level of volatility, by -element and integral evaluation of factors influencing the volume of bank equity capital of Ukraine, the models trending main factors of capital in the banking system Ukraine for 2007–2012 years and predicted trend of changes for 2014–2016 years.

Keywords: management of capital in the banking system, bank capital, equity capital, debt capital, capitalization of banks in Ukraine, capital adequacy, management of bank capital, management strategies of capital in the banking system.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, доцент
Балацький Євген Олегович

Підписано до друку 28.04.2014.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”.
Адреса: вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008

